

بنده خواستم عرض کنم که این راپورت نهایت اهمیت را دارد خوب است امر شود که زودتر بمجلس بیاید یعنی در دستور جلسه آتی اگر صلاح بدانند قرار بدهند و گمان میکنم که محتاج بطبع و توزیع نیست بجهة اینکه چیزی نیست که محتاج بمطالعه و تأمل باشد.

آقای میرزا اسدالله خان - در اینموقع که دستور جلسه پنجشنبه را معین کرده اند میخواستم از هیئت رئیسه تقاضا کنم که اجازه فرمایند نتیجه مسافرت خود و ملاقاتی را که با حضرت نایب السلطنه کرده ام و سفارشات و فرمایشاتی که بنده فرموده اند در ابتدای جلسه پنجشنبه به هیئت نمایندگان محترم عرض کنم.

مجلس سه ربع از شب گذشته ختم شد

جلسه ۱۸۴

صورت مشروح روز پنجشنبه ۲۸

شهر ذی قعدة ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت قبل از غروب آفتاب بریاست آقای ذکاءالملک تشکیل شد.

صورت مجلس روز سه شنبه راه آقای معاضد - الملک قرائت نمود.

غائبین جلسه قبل - حاج سید نصرالله - ممتاز - الدوله - معین الرعایا - حاج وکیل الرعایا با اجازه وحیدالملک - مستشار الدوله - لسان الحکماء - دکتر امیرخان - حاج مصدق الممالک - ابوالقاسم میرزا - آقا شیخ ابراهیم زنجانی - سلیمان میرزا - حاج آقا - آقا شیخ علی شیرازی - دهخدا - سیه دار اعظم سردار اسعد در موقع مقرر حاضر نشده اند.

رئیس - در باب صورت مجلس ملاحظاتی که هست بفرمائید.

حاج سید ابراهیم - راپورت کمیسیون بودجه در باب پسر مرحوم حاجی میرزا حسین خیلی مهم بوده یعنی پیشنهادی را که هیئت وزراء کرده بودند اجمال داشت رجوع شد بوزارت مالیه که تا نیا بطوریکه مقصود معین باشد پیشنهادی نمایند در صورت نوشته شده است - بر گشت بکمیسیون.

رئیس - بتقاضای مخبر رجوع شد به کمیسیون بودجه که اگر لازم باشد با وزارت مالیه در آن خصوص مذاکره کنند و راپورت صحیحی به مجلس بدهند دیگر ملاحظاتی در صورت مجلس هست دیگر اظهاری نشد رئیس صورت مجلس را امضاء نمود آنگاه از مقام ریاست بکرسی نطق تشریف آورده بیانات ذیل را ایراد نمودند این اوقات از عتبات عالیات و از ناحیه مقدسه مرکز روحانیت اسلامی به بعضی تلکرافات رسیده مشر بر اظهار نگرانی و تشویش خاطر از نتیجه ممکن - الوقوع بعضی عناوینی که در این اواخر از طرف بعضی دول خارجه نسبت به دولت ایران شده است و تذکار فرمودند بر اینکه علت وقوع اینگونه وقایع ناگوار همانا اختلافاتی است که بین مردم این مملکت بوده است و بنابراین به موم علماء و وزراء و رؤسای عشایر و تمام طبقات مملکت و ملت اوامر اکیده و توصیه های بلیغه فرموده اند که باید همه یکدل و یک جهت

تمام هم و سعی خودشان را برای رفع اختلافات مصروف بدارند و متفقا دست بکدی بگرداده در استحکام اساس دولت و تشیید میانی دیانت بکوشند و مشکلات و مخاطراتی که در این راه ظهور میکنند از پیش بردارند متعاقب بر این اختلالات که از طرف حضرات آیت الله از عتبات عالیات رسیده از اکثر ولایات و بلاد تلکرافات و مراسلات متواتره متوالیه رسیده و میرسد مشتمل بر اظهار موافقت و اتحاد و مشرب اینک با جان و دل با کمال یکدلی و یک جهتی حاضرند که از برای رفع مخاطرات ملت و مملکت همه نوع اقدامات بنمایند و در راه استقلال وطن و دفاع از شریعت مقدسه اسلامی از هیچ نوع مجاهده و جان بازی مضایقه نخواهند داشت این تلکرافات چون خیلی زیاد و بطوریکه ملاحظه فرمایند مفصل است و اگر بخواهیم قرائت کنیم یک مقدار زیادی وقت از ما خواهد گرفت بنا بر این اجازه میخواهم از آقایان نمایندگان محترم که از قرائت آنها صرف نظر بکنم علی الخصوص که استنباط کرده ام و امیدوارم و بنا بر اقداماتی که از طرف هیئت دولت شده است میتوانم عرض کنم که اطمینان حاصل نموده ایم که آن نتایج وخیمه را که احتمال داده و تصور کرده اند که ممکن الوقوع است و تشویش هائی که حاصل شده بی تأخیر است و واقع نخواهد شد و بنا بر این تلکرافات را قرائت نمیکنم و همینقدر مقصود این بود که آقایان نمایندگان از رسیدن این تلکرافات مطلع باشند در این موقع اولاً متذکر شویم که حضرات آیات الله

و پیشوایان روحانی ما چطور مراقب امور و مصالح این مملکت هستند چگونه هیچ نکته و دقیقه را فراموش و فرو گذار نمی فرمایند و تا چه اندازه در حفظ استقلال این وطن سعی و بنابر این برای ما چه پشتیبان قوی میباشد اگر چه مواقع متعدده از برای ما پیدا شده است که باین نکته متذکر بشویم و برخورداریم ولیکن باز در این موقع هم تذکر خوب است و شکر نعمت واجب و ثواب خوشوقت بشویم و اظهار مسرت بکنیم از حساباتی که طبقات مختلفه اظهار کرده اند و همانطور که امیدوار و مترقب بودیم معلوم کردند که در هر صورت رعایت مصالح مملکت و حفظ وطن را مقدم بر هر چیز می دارند و اطاعت اوامر پیشوایان روحانی را که البته بر ما از هر چیزی واجبتر و لازمتر است فرض نموده اند (عموماً) گفتند صحیح است) و آقای رئیس از محل نطق به مقام ریاست مراجعت نمودند.

رئیس - سه نفر از نمایندگان جدید که تازه وارد شده اند اولاً از ورودشان عرض تبریک می نمایم و بعد بموجب اصل ۱۱ قانون اساسی تکلیف میکنم که تشریف آورده ذکر قسم نمایند و در این موقع هر يك از آقایان رکن الممالک و حاج محمد صادق علی زاده و یوسف خان میرزا یانس بکرسی نطق آمده مطابق قسم نامه مقرر در اصل ۱۱ قانون اساسی قسم یاد نموده و رقه قسم نامه را امضاء نمودند

یوسف خان میرزا یانس - بنده با اجازه آقای رئیس و آقایان حضار محترم اولاً تشکرات خود را بجهت آن تبریکاتی که بنده اظهار شد علناً معروض می دارم و موقع را غنیمت شمرده چون بموجب یک

مسلك مستقیمی اینجا وارد شده ام لازم می دانم که آقایان محترم را از آن مسلك خودم مسبوق بدارم عقاید و مسلك بنده در این حوزه مقدس بر استقلال و مشروطیت ایران خواهد بود نه تنها مشروطیت ایران بلکه استمرار و استقرار و توسعه مشروطیت حالیه يك قدری اگر آقایان اجازه فرمایند بنده توضیح از معنی مشروطیت خواهم داد اگر ما با قوال بعضی از حکمای فرانکستان نظر داشته باشیم می بینیم که آنها مشروطیت را تشریح میکنند باینکه مشروطیت قواعد حاکمیتی است که از انبساط قوای آن به مملکت جاری میشود این توضیح را اگر در نظر داشته باشیم می دانیم که از استبداد چین و ژاپون که سلاطین خود را بعنوان الوهیت پرستش میکردند تا آن حکومتی که انارشستها می خواهند او را داشته باشند تمام طبقات حکومت هائی که بین دو طرف چپ و راست معین است تماشای را میشود باسم مشروطیت نامزد کرد ولی مشروطیتی که بنده در نظر دارم و عرض میکنم لازم است قدری توضیح کنم مشروطیتی را که بنده عرض میکنم مقصود این است که اقتدار امور سیاسی این مملکت باید در دست افراد این مملکت بدون استثنای مذهب و جنس استثناء گذاشته شود در این صورت ما استقلال و اختیار تام را از دست يك نفره يك شخص يك طبقه گرفته در دست تمام افراد این مملکت می گذاریم وقتی که اینکار را کردیم چند چیز لازم است اولاً آن افرادی که استقلال در این مملکت دارند باید خودشان آزاد باشند ممکن نیست که ما این افراد را مستقل بداریم و بآنها اختیار تام بدهیم ولی آنها در تحت يك قوه دیگری مجبور بکنیم در آن صورت آنها مستقر نیستند آزادی تام از قبیل آزادی افکار و عقاید و این آزادی هائی که در تمام ممالک مشروطه اساس کار شده اند اسباب این شده اند که این مسئله طبیعتاً جاری باشد تا اینکه آزاد باشند و با کمال آزادی رأی خودشان را اظهار بدارند و اشخاصی را که میخواهند انتخاب نمایند و زمام مملکت را بدست آنها واگذارند و نه تنها باید آزاد باشند بلکه باید تمام افراد آزادی شان يك اندازه و متساوی باشد و نمی شود حقوق يك طبقه آنها را بیشتر و حقوق يك طبقه دیگر را کمتر کرده والا همان حکایت اسیری و حاکم و محکوم طبقه ای نسبت به طبقه دیگر خواهد آمد و اگر از این حیث مانگام به نظامنامه انتخابات بکنیم فوری خواهیم دید که نظامنامه انتخابات ما خیلی ناقص است و يك عده بزرگی محرومند از انتخاب و يك عده کثیری اگر چه بموجب قانون در قول محروم نیستند ولی در فعل محرومند و این منافای باقوانین و اصول مشروطیت خواهد بود که تمام افراد يك مملکت شرکت در انتخاب بکنند و بحدیک عده حق انتخاب بیشتر داشته باشند و يك عده کمتر در صورتی که نظامنامه انتخابات ما باید طوری باشد که بموجب آن اساسی که ما قائل بآن هستیم تمام افراد بدون فرق شراکت در انتخابات داشته باشند و تمام پروتست هائی که تا حالا از طایفه ارمنه در خصوص نظامنامه انتخابات شده است و تمام تعطیلاتی که در باب فرستادن نماینده آنها شده

است بواسطه همین بوده است و آنها این پروتست را داشته اند و بعد از این هم خواهند داشت و بنده یقین دارم چون از اغلب آقایان نمایندگان محترم شنیده‌ام که همان پروتست هائی که طایفه ارمنه نسبت به نظامنامه انتخابات داشته اند آقایان نمایندگان محترم هم دارند بلکه بعضی ما قدری بیشتر هم اعتراضات دارند و امید دارند هر چه زود تر این معایب رفع شود بعد از استحکام بنیان مشروطیت که حقوق انتخابات متساوی شده ما بآنیم به چند شبهه دیگر يك چیز دیگری که از آن ناشی میشود این است که وقتی تمام سیاست مملکت را سپردیم بدست افراد این مملکت فوراً يك چیزى لازم بلکه الزام میشود و آن این است که افراد این مملکت باید علم داشته باشند تا بتوانند آنطور که لازم است قوانین سیاست را مجری بدارند و از این راه کمال شرف را دارم از اینکه شنیدم مجلس آن را قبول کرده است یعنی تعلیم اجباری را لازم دانسته است این افراد را لازم است علم داد تا آنها از روی علم کارهای سیاسی خودشان را درست کنند یکی از شعبات بزرگ که تمام اهالی محتاج او هستند و هر دولتی که تشکیل مییابد عمده مقصودش آن است قضاوت مملکت است قضاوت مملکتی به عقیده من باید سریع و مجانی باشد برای اینکه ما میدانیم که اغلب اوقات اتفاق میافتد که قضاوت يك شخص پر پولی یا يك شخص بی پولی میشود و از این راه وقتی ما مجبور بخرج کردن باشیم خیلی خوب میدانیم که آن کسی که خیلی پر پول است ممکن است سهولت خرج قضاوت خود را بدهد و تمام حق خودش را ثابت کند و آن شخص که بی پول است نمیتواند خرج قضاوت را بدهد و محکوم واقع شود و از این جا ناشی میشود که قضاوت باید مجانی باشد یکی هم سرعت قضاوت است مامی دانیم که بعضی اشخاص هستند که خیلی کار دارند و باید عقب کاسبی خودشان بروند و بواسطه سریع نبودن قضاوت از حقوق خودشان استغنا میکنند و آن عدالت خانه نمیروند این هم يك علت بزرگی است برای این مملکت يك علت دیگر این است که قاضی‌های ما باید از آن اشخاص که حقوق خودشان را بدست آنها میدهند انتخاب شوند از جای دیگر نباید انتخاب شوند قی دیگر که در مملکت خیلی مهم است آن مسئله اقتصادی مملکت است ما همه میدانیم که هر شکلی دولت را تغییر بدهیم بجهت فقیر ها و بیچارگان هیچ فرقی نمیکند اگر برویم در کوچه به پرسیم از حال که از دوره استبداد تا حالا برای توجه فرقی کرده است خواهد گفت هیچ فرقی نکرده است و اگر تمام حقوق آزادی را بآن شخص بدهیم ولی امور معاش او را درست نکنیم باز او همان امید روزی دو قران و يك قران است که بود و از برای او هیچ فرقی ندارد پس بعقیده بنده نعمت‌های اقتصادی مملکت را طوری باید تقسیم کرد که اگر يك روزی يك شاعری مثل (بابا طاهر) در ایران پیدا شود نتواند بگوید

یکی را میدهم صد گونه نعمت

یکی را نان جو آفشته در خون

مسئله دیگر که لازم است در مملکت نظام

است وقتی ما خوب فکر کنیم می بینیم که نظام در حیات يك ملت يك کارخانه بزرگی ندارد نظام از اهل خانه است مثل این است که اهل خانه پدر دختر مادر — بچه باشند هیچ فرق نمی کند يك ملت هم مثل اهل خانه هستند برای اینکه يك ملت از افراد آن ملت است از ثروت آن ملت است از علم آن ملت است از ادبیات آن ملت است اینها است که يك ملت را تشکیل می دهد نظام وجود او را ملت لازم نمیشود مگر وقتی که يك مخاطره بجهت آن ملت واقع شود محافظت این نعمت وقتی است که ما اهل يك خانه را جمع میکنیم بجهت اینکه خودتان انصاف بدهید کدامش بهتر است بنده يك مثالی می آورم اگر در شهری يك ناامنی بشود يك اهل خانه يك چند نفری را بجهت محافظت خودشان اجیر میکنند که در آن خانه بمانند و آنها را حفظ کنند وقتی که این نا امنی موقوف شد و آن شهر این شد آیا این اشخاصی که اجیر شده اند برای محافظت این خانه خوش حال خواهند شد قین است بد حال خواهند شد و خوششان نمی آید از این مسئله چون این راه روزی آنها شده و حالا دیگر صاحب خانه محتاج باین مستحفظین نیست و آنها را خارج خواهند کرد پس این مستحفظین مجبورند در این که همیشه آرزو داشته باشند که همیشه شهر نا امن باشد تا اینکه صاحبخانه محتاج به آنها باشد و آنها را اجیر نماید ولی اگر در عوض اشخاصی اجیر شده با آن آقایان که خودشان اهل خانه بودند دست بتفنگ میبردند و اسلحه میتوانند بکار ببرند هر یکی اسلحه و تفنگ برمی داشتند و خانه خودشان را حفظ میکردند تا وقتی که ناامنی بر طرف میشود و شهر امن میشد تفنگ‌هایشان را کنار میگذاشتند و مشغول کار و شغل خودشان میشدند بنده در این مسئله فوق زیادی می بینم بنده نظام ملی با نظام دائمی مثل آن مستحفظین خارجی است مثل آن اشخاصی است که موقتاً اجیر شده بودند برای محافظت يك خانه و بنده می خواهم يك طوری بشود که انشاء الله عوض نظام داخلی خودمان يك نظام ملی داشته باشیم که خودمان حافظ حقوق و نعمت های خودمان باشیم و هر وقت که لازم نیست اسلحه خودمان را کنار بگذاریم و مشغول بکار خودمان باشیم ولی يك چیزی هم عرض می کنم تمام این نظام ملی را که بنده از صمیم قلب بجهت این مملکت خواهم هستم البته میدانم که این را نمیشود بشتاب و عجولی و فوریت تحصیل کرد ممکن نیست ما طاق را بسازیم قبل از آنکه دیوارها و ستونها را ساخته باشیم هر کس این کار را بکند بمشغول نخواهد رسید ممکن نیست ما پرده را آویزان کرده باشیم قبل از آنکه دیوار درست کرده باشیم اول باید اساس را گذاشت بعد از آن دیوار را بنا کرد بعد از آن طاق را گذاشت بعد از آن میل اطاق را مرتب کرد بنده می خواهم عرض کنم که بعضی تکامل است که اینجا عرض کردیم و فوری نمیشود انجام داد باید بتدریج بشود ولی حرف بنده با حرف بعضی ها این فرق را دارد که ما از امروز دست بکار بزنیم و پیش برویم که این انتضات را پیش بیاوریم نه اینکه دست روی دست بگذاریم و بگوئیم صبر

کنیم و تکیه دارای اسباب شدیم آنوقت اینکارها را بکنیم و با امید بعضی ها بنشینیم یا اینکه بعضی مواعی جلوی کار بیاوریم و نگذاریم آشکار انجام بگیرد بعد از عرض این مختصر بحضور آقایان حضار محترم بنده امیدواری خود را عرض میکنم که امیدوار هستم حضور بنده که کمال شرافت را دارم از امروز که باین حوزه حاضر شدم اسباب این بشود که بعد از این تمام اتحادات و برادری و برابری که تا بحال ما آنرا بزبان گفته و در قلب آرزوی آنرا داریم و هنوز فعلیت آنرا ندیده ایم بدرجه فعلیت برسد و اتحاد بین تمام فرق و مذاهب و طوایف مختلفه ایران پیدا بشود که محتاج بندگراین کلمات نباشیم و فعل خودش بیش از کلمات صدا بلند بکند و بگوید این مملکت و این اشخاص که در این آب و خاک زندگی میکنند دیگر هیچ چیز را نمی توانند مانع ترقیات خود بدانند

[بعضی نمایندگان تصدیق کرده صحیح است

گفتند.]

[راپورت کمیسیون تفتیش امور صحیحه قرائت

شد] که کمیسیون تفتیش امور صحیحه در روز

های چهارشنبه [۶] و چهارشنبه [۱۳] و شنبه [۱۶]

و یکشنبه [۲۴] شهر حال در تحت ریاست آقای دکتر

حیدر میرزا انعقاد یافت در این جلسات مختلفه موضوع

مذاکرات ترتیبات قرائتین خانه های سرحدی بود نظر

باینکه از چند سال باین طرف مرض وبا در روسیه

رحل اقامت انداخته و همیشه در موسم بهار و تابستان

ممالک مجروسه را تهدید می دارد چنانچه امسال

بآستارا و اردبیل و رشت هم سرایت کرده کمیسیون

نظر خود را بیشتر بطرف سرحدات شمالی عطف نموده

عمده مطالعات و مذاکرات خود را بر عایت الاهم فالاهم

بچگونگی قرائتین خانه های سرحدات مذکور منحصراً

داشت از قرار تحقیقاتی که از مجلس حفظ الصحه

دولتی بعمل آمده معلوم میشود که در سرحدات شمالی

هیچگونه تأسیسی که سزاوار نام قرائتین خانه باشد

تا کنون وجود نداشته و تمام ترتیبات و تأسیسات

صحیحه منحصراً بوده بانبار های فسیم کبریت واقع

در آستار در اوقات لزوم گذاشتن قرائتین مسافری

را در همان انبارها پذیرائی مینمودند و برای تغذیه

و خواب و استراحت آنها هیچ نوع اسباب آسایش

و آسودگی در کار نبوده و مسافرین عموماً و اتباع

خارجیه خصوصاً از این بی ترتیبی همواره شکایتهای

سخت داشته برای مجلس حفظ الصحه و اوایای دولت

اشکالات فراهم می آوردند و بملاوه از فقدان آلات

و ادوات طبیه لازم حفظ الصحه جلو گیری از سرایت

مرض روز بروز مشکل تر شده است در این باب

مجلس حفظ الصحه دولتی از دیر زمانی نظر

دقت اولیای امور را با اهمیت مسائل صحیحه جلب

نموده و مکرر پیشنهاد ها تقدیم کرده

ولی مع التأسف بمقصد نائل نگردیده است

و بهرنحوی بوده این مسئله در عهده تعویق افتاده تا اینکه

امروزه بدرجه یکی از مهمترین امور مملکتی گردیده

است چون مسئله قرائتین خانه ها بملاوه نقطه نظر حفظ

مملکت از سرایت امراض وبائییه يك جنبه بین المللی

را هم شامل است کمیسیون برای تعیین و تقدیر درجه اهمیت آن لازم دید که نظرات دولت را هم دانسته باشد لهذا در جلسه روز (۱۶) ذیحجه با حضور جناب معاون وزیر امور خارجه در آن باب مذاکره نمود آقای معاون از نقطه نظر سیاسی مسئله قرانتین خانه‌های شمال را فوق العاده اهمیت داده عقیده ایشان بر این بود تا اول بهار باید حتماً اساس اینکار بطور صحیح فراهم آید خود جناب وزیر امور خارجه هم در آخر جلسه تشریف آوردند اظهارات آقای معاون را تصدیق فرمودند در جلسه روز یکشنبه بیست و چهارم کمیسیون تقنین امور صبحیه حضور آقای ضیاءالسلطان نماینده وزارت جلیله داخله و جناب دکتر زرر رئیس مجلس حفظ الصحه دولتی مجدداً در موضوع قرانتین خانه‌های شمال مشغول مذاکره شده آقای نماینده وزارت داخله همان طوریکه در جلسه قبل جناب وزیر امور خارجه اظهار فرموده بودند مسئله را اهمیت فوق العاده داده حل و تسویه آنرا از الزام امور دانستند جناب دکتر زرر هم از نقطه نظر طبی نبودن ترتیبات صحیه رادرس حدت شمال موجب خطرات دانسته اظهار داشتند که اگر تا بهار آینده قرانتین خانه‌های مذکور تأسیس نشود مجلس حفظالصحه دولتی چنانچه وزارت جلیله داخله رسماً عرضه داشته بهیچوجه مسئولیت قبول نخواهد کرد بمقیده مشارالیه که ترجمان رای هیئت مجلس حفظالصحه دولتی است باید بدون فوت وقت دولت جداً در صدد اقدام برآمده برای تأسیس اماکن و تهیه آلات و ادوات صحیه قرانتین خانه‌ها اومار اکیده اصدار فرماید بنا باظهار ایشان عقیده مجلس حفظالصحه دولتی این است که عمده بنای قرانتین خانه در سواحل دریای مازندران باید در انزلی تأسیس شود در آستارا و در بندر جز هم لازم است ولی در این دو محل تأسیسات حفظالصحه نمی مختصر خواهد بود تأسیس دیگری هم در طرف جلفا لازم است برای هر یک از این چهار نقطه علاوه تأسیسات اماکن لازمه یک دستکاه (اتوو) باید خریداری شود و تعیین یک نفر طبیب عالم و عامل و یک نفر (مکانی سین) بطور دائم لازم خواهد بود در باب مخارج لازم کمیسیون نمی تواند بطور حتم مبلغی معین نماید زیرا که تا کسی بحللهائی که باید تأسیسات اماکن لازمه بشود نرفته و بنا مهندس و معمار خود محل مذاکره نمایند تخمین کردن مشکل است در این خصوص کمیسیون از جناب دکتر زرر سؤال نمود که اگر لازم باشد ایشان حاضر خواهند بود که چند روزی با نازلی مسافرت نموده در انتخاب محل تأسیسات صحیه نقشه و مخارج تخمین آن شخصاً مطالعات لازم را بعمل آورده مشارالیه وعده کردند که اگر مجلس مقدس اساس مسئله را تصویب فرموده و دولت اقدامات را لازم دید بنا باهمیت و فوریتی که در کار است این رحمت را قبول خواهد کرد و این خدمت را انجام خواهد داد .

کمیسیون فقط قیمت [اتوها] را از روی (کاتالوک) کارخانجات می تواند عرض نماید اتوو روهرسیستم ۱۰۰۰۰ فرانک (۴) ۴۰۰۰۰ فرانک در خصوص مصارف دیگر که عبارت از ساختن اماکن لازمه برای قرانتین و غیره باشد پس از مذاکرات با جناب دکتر زرر و ملاحظه برآورد هائی که در

مجلس حفظالصحه دولتی بطور تقریب و تخمین شده بود بعد از چندین جلسه مذاکرات معین شد که مبلغ ۲۰۰۰۰ هزار تومان برای مصارف فوری لازم خواهد بود این مبلغ را با کمال فوریت باید به صندوق حفظالصحه تحویل کرد که فوراً اقدام بکار شود در سال دوم و سال سیم هم باید هر سال مبلغ [۱۵] هزار تومان برای مصارف قرانتیه به طبیب ها و دوا و لوازمات پرداخت مسلم است که این مبلغ بطور اعتبار بصندوق مجلس حفظالصحه دولتی پرداخت می شود باید صورت کلیه مخارج را جزء بجزء بوزارت مالیه تقدیم دارند .

رئیس - در خصوص این رای وورت به نظر بنده چنین می رسد که باید این مسئله را بوزارت داخله رجوع کنیم هر گاه وزارت داخله هم این مبلغ را لازم دانست و تصویب کرد آتوقت بمجلس بیاید و موضوع مذاکره شده تصویب شود باین واسعه گمان میکنم که امروز مذاکره در این خصوص لازم نباشد .

دکتر اسمعیل خان - ولی ممکن است استدعا بکنیم از مجلس که بوزارت داخله رجوع شد تأکید بشود که وزارت داخله اهمیت این مسئله را در نظر گرفته زودتر عقیده خود را پیشنهاده نماید چون خیلی این مسئله مهم است .

رئیس - شروع میشود بشور در بقیه قانون دیوان محاسبات ماده (۱۵) الحاقی کمیسیون عبارت ذیل قرائت شده (تعیین مدعی العموم از طرف دولت و بموجب فرمان همایونی خواهد بود) .

رئیس - ملاحظاتی در این ماده هست (اظهاری نشد) .

رئیس - رأی میگیریم بطریقی که کمیسیون کسانی که بایشتهاد کمیسیون موافقت دارند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) ماده ۱۵ پیشنهادهای وزیر همساله باید وزیر مالیه جزو صورت اشخاصی که بمجلس پیشنهاده می کنند درج نماید [کمیسیون در اینصورت باید وزیر مالیه را که منضم است در وقت تمام خدمت کرده اند و منضم نشده اند پیشنهاده می نماید و در اینصورت هم باید وزیر مالیه را که منضم است در وقت تمام خدمت کرده اند و منضم نشده اند پیشنهاده می نماید]

حاج سید ابراهیم - این ماده را بمقیده بنده باید اختصاص داد بفرزاد سال اول بجهت اینکه در سال اول آن اشخاصی که منضم میشوند هنوز معین نیست تا اینکه مجلس آنها را بقرعه معین کند پس باید نوشته شود و مجلس آنها را بقرعه معین می کند و الا باین قسم بمقیده بنده صحیح نیست .

حاج شیخ اسدالله - خود همان ماده که می نویسد که مجلس در پنج سال اول فرقه میزند و بعد از پنج سال سال بعد غیر منضم منضم خواهند شد توضیح این ماده را میکند و دیگر چیزی لازم نخواهد بود .

ابوالقاسم میرزا - بنده گمان می کنم این نظر بیکه آقای حاج سید ابراهیم دارند صحیح است بجهت این که قبل از آنکه در پنج سال بقرعه مجلس خمس آنها

مدت بقرعه منضم نشده اند طبعا منضم میشوند و دیگر محتاج بقرعه نخواهد بود و مثلاً اگر اعضاء دیوان محاسبات (۲۲) نفر باشد شش نفر باقی می ماند این است که وزیر مالیه در اول سال ششم پیشنهاده می کند که امسال شش نفر از این اعضاء طبعا منضمند مجلس شورای ملی باید عوض آنها را انتخاب کند و در این صورت هیچ جای تردید نیست و مخصوصاً باید نوشت که بعد از سال پنجم همساله از اول سال ششم وزیر مالیه اسامی عده اعضائی را که در این مدت بقرعه منضم نشده اند و پنج سال خدمت کرده اند بمجلس شورای ملی پیشنهاده نمایند تا اینکه مجلس عوض آنها را انتخاب کند .

آقا شیخ ابراهیم - یک چیزی اینجا در پیشنهاده وزیر هست که فائده اش معلوم است و آن این است که اسامی اعضاء منضمه را همساله باید وزیر مالیه جزو صورت اشخاصی که بمجلس پیشنهاده می کنند درج نماید این مقصودش صحیح است حالا شما میگوئید بعد از آنی که سال پنجم آمد اسامی اعضائی را که باید بمجلس شورای ملی انتخاب کند وزیر مالیه پیشنهاده میکند در ضمن اسامی اعضائی را هم که باید منضم شوند معین کند این چه فایده دارد آن اشخاصی که منضم شده اند معین هستند و اگر مجلس بخواهد از بین آنها انتخاب کند میتواند محتاج به پیشنهاده وزیر نیست باین واسطه عقیده من این است که در این باب پیشنهاده وزیر بهتر است وزیر مالیه چون حقش این است که در مقابل اعضائی که باید انتخاب شوند بمجلس پیشنهاده نماید اسامی اعضاء منضمه را هم در ضمن پیشنهاده میکند که مجلس اگر بخواهد تا باین از بین آنها انتخاب کند و پیشنهاده کمیسیون هیچ فایده ندارد .

فهییم الملک - باین بی فایده گی هم که فرمودید نیست نظر باین بوده است که تعطیل نشود قبل از موقع انفصال وقتی که ملتفت شدند که یک عده باید امسال خارج شوند آن عده پیشنهاده مجلس میشود برای اینکه قبل از وقت مجلس دانسته باشد که یک عده مدت خدمت آنها منقضی شده است و اشخاص لایق کافی را در نظر بگیرد که همینکه مورد آنها سررفت آنها را بجای ادرانتخاب کند و یک مدتی بعد از انقضای مدت مجلس فکر نکند که چه اشخاصی را معین نماید و شاید دوماه و سه ماه طول بکشد و جای آنها خالی بماند و اینطور که شد این ملاحظه بکلی رفع میشود و عرض اینکه آن عده که مدت خدمتشان تمام شده است منضم نشود فوری مجلس اشخاصی را که در نظر گرفته است بجای آنها انتخاب میکند و این برای این است که مجلس را متذکر کند که در یک ماه دیگر آنها را باید انتخاب نماید .

حاج سید ابراهیم - چون در ماده پیش ذکر کردیم که اشخاصی را که بسمتی معین میکنند مثل رئیس کل و مستشاران پس در وقتی که مدت خدمت این اعضاء تمام میشود باید وزیر مالیه با سمت اسامی این اعضاء را پیشنهاده کند که مثلاً فلان رئیس محکمه یا فلان مستشار باید منضم شوند تا اینکه مجلس هم

مناسب کار آنها اشخاصی در نظر بگیرد و اشتباهی نشود و این تعیین سمت خوب است در اینجا قید شود .

حاج عز الممالک - بنده خواستم در اینجا رفع اشتباه از آقای حاج شیخعلی بشود این ماده ربطی بایشتهاد وزیر ندارد وزیر البته حق دارد که همساله اعضائی را که باید انتخاب شوند پیشنهاده نماید و میتواند هم در ضمن آنها اسامی اعضائی را که منضم شده اند پیشنهاده کند این فقط برای یک اطلاعی است که مجلس از آن مسبوق باشد که امسال یک عده مدت خدمتشان منقضی است و بجای آنها باید انتخاب شود و سلب آن حق را از وزیر نمیکنند (پیشنهادهی از طرف حاج آقا عبارت ذیل قرائت شد) بنده پیشنهاده میکنم که این ماده اینطور نوشته شود (وزیر مالیه همساله اسامی اشخاصی که در سال خدمت کرده اند و طبعا منضمند قبلاً بمجلس شورای ملی پیشنهاده خواهد کرد) .

آقا شیخ ابراهیم - بنده باز همان مطلب را اعاده می دمم جوابی که آقای مخبر فرمودند بنده را قانع نکرد یعنی بعد از آنی که موقع انتخاب شد وزیر مالیه حتی دارد همساله در مقابل عده اشخاصی که باید انتخاب شود پیشنهاده نماید دیگر اینکه اسامی اعضائی را هم که منضم خواهند شد پیشنهاده کنند بنده نمی دانم چه فایده دارد .

ابوالقاسم میرزا - بنده موافقم با فرمایش آقای آقا شیخ ابراهیم و باین دارم که مقصود از این ماده که وزیر پیشنهاده کرده است این بوده است که عده اعضائی که منضم شده اند ولو اینکه انفصال آنها بقرعه بوده باشد وزیر مالیه در ضمن اسامی که باید معین کند و پیشنهاده نماید بنویسد که مجلس تا باین اگر بخواهد از بین آنها هم یک عده را انتخاب کند

حاج آقا - تعجب میکنم یک مطلب خیلی واضحی بعد از آنکه دو سه مرتبه توضیح شد باز ایراد میکنند مراد از این ماده فقط این است که مجلس شورای ملی اسامی اشخاصی را که باید عوض آنها را انتخاب کند بداند نه این است که این حق مجلس شورای ملی است که اعضاء دیوان محاسبات را انتخاب کند و بدیهی است که در سال اول خمس اعضاء بقرعه منضم میشود مجلس شورای ملی بداند که کی منضم شده اند و همینطور تا سال چهارم ولی در سال پنجم چون مجلس نمی داند که کی پنج سال خدمت کرده است و طبعا منضم است پس لازم است یک کسی از سال پنجم بیعت هر ساله پیشنهاده بکنند که این عده باین اسامی مدت خدمتشان تمام شده و باید منضم شوند تا اینکه مجلس شورای ملی عوض آنها را انتخاب نماید و چون رئیس کل دیوان محاسبات یک رسمیتی نداشت که طرف با مجلس باشد و این اداره بواسطه اینکه کارش تقنینی و مراقبت در بودجه مملکت و محاسبات او است و این مناسبتی با اداره مالیه دارد و مرتبط بوزارت مالیه است باین واسطه کمیسیون تصویب کردند که این پیشنهاده را وزیر مالیه بنماید که عوض آنها را مجلس در موقع انتخاب کند و این یک مطلب مشکلی نیست که اینقدر در آن مذاکرات

بنمائیم (ثانیاً پیشنهاده حاجی آقا قرائت شد)

فهییم الملک - آقایان تمام نظرشان بر این است که تمام اعضاء دیوان محاسبات را در این مدت همین مجلس انتخاب خواهد کرد و در این صورت چه طور میشود که اسامی اعضاء منضمه را ندانند ولی این مجلس يك سال دیگر منضم خواهد شد و مجلس دیگری خواهد تشکیل شد .

رئیس - رأی میگیریم بر پیشنهاده آقای حاج آقا کسانی که موافقت با پیشنهاده ایشان قیام نمایند .

رئیس - اکثریت حاصل نشد .

مؤتمن الملک - مقصود آقای آقا شیخ ابراهیم این بود که پیشنهاده آقای حاج آقا باخرماده ضمیمه شود که وزیر مالیه همساله بعد از پنج سال اول صورتی را که بمجلس میفرستد در ضمن اسامی اشخاصی را هم که پنج سال خدمت کردند و منضمند قید نماید حالا آنرا باید ضمیمه کرد و رأی گرفت مجدداً ماده ۱۶ با اصلاح ذیل قرائت شد

وزیر مالیه همساله اسامی اشخاصی که پنج سال خدمت کرده و طبعا منضمند ضمیمه اشخاصی که لایق انتخاب میدانند قبلاً بمجلس شورای ملی پیشنهاده خواهد کرد .

رئیس - رأی میگیریم بماده (۱۶) راپورت کمیسیون بطریقی که اصلاح شده است کسانی که تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) ماده ۱۶ پیشنهاده وزیر باین عبارت خوانده شد (انتخاب رئیس کل و رؤسای محاکم و مدعی العموم و مستشاران از میانه اعضائی که مجلس شورای ملی معین کرده است بتصویب وزیر مالیه و بموجب فرمان پادشاه است) و کمیسیون این ماده را حذف کرده بود و اظهار مخالفتی در مجلس با راپورت کمیسیون نشده ماده ۱۷ پیشنهاده وزیر این قرار قرائت شد

انتخاب دفتر دار کل و منشی باشی بتصویب وزیر مالیه بموجب فرمان پادشاه است [کمیسیون اینطور پیشنهاده کرده بود] .

[ماده ۱۷ انتخاب دفتر دار کل با اکثریت تمامه با دیوان محاسبات است سایر اجزاء دفتر را دفتر دار کل معین نموده و بتصویب رئیس کل بشغل خود برقرار میگردند و مسائل راجعه بتفریع رتبه و عزل آنها باظهار دفتر دار کل و تصویب رئیس کل خواهد بود] .

حاج سید ابراهیم - بنده در این ماده میخواهم عرض کنم چونکه دفتر دار اعضاء دفتر را معین میکنند و مسئول صحت اعمال تمام اینها رئیس کل است پس باید عزل آنها هم موقوف بتصویب او باشد نه این که موقوف بتصویب شخص دیگری باشد .

فهییم الملک - عبارت اول این ماده را اگر تأمل فرمایند رفع اشکالشان خواهد شد .

حاج سید ابراهیم - عبارت اول را خوبست اینطور بنویسند که سایر اجزا را دفتر دار کل یا تصویب رئیس کل معین مینماید .

آقا میرزا ابراهیم قمی - اینجا در ماده دوم این قانون مینویسد دیوان محاسبات مرکب است از یک رئیس کل و سه نفر رئیس محکمه و شش نفر

مطابق قانون خواهد بود کلیتاً بنده در این ماده چنانچه در شور اول هم در شور ثانی مذاکره شد چنین حل میکنم که این قانون آنروزی که از مجلس گذشت اگر چه شاید تا یکسال یا شش ماه دیگر ملتفت نشویم ولی بعد از یک مدتی دچار اشکالاتی بشویم یعنی مجلس آنروز حل بکنند و ملتفت بشود که مجلس امروز ملتفت نبود این قانون طوری از مجلس گذشته است که ابتدا و انقضای چندان مناسبتی ندارد اینجا مذاکره میشود که اعضاء دیوان محاسبات يك هیئت ملی هستند این يك حرف خیلی صحیح است بجهت اینکه قانون اساسی ما بما میگوید که اعضاء آنرا ما باید انتخاب کنیم ولی ترتیب انتخاب و مسئولیت دیوان محاسبات و شکل کار کردن دیوان محاسبات را اولاً قانون اساسی بما نمیگوید محول میکند بتانونی که ما مینویسیم در آن مرتبه بنده مشروحاً عرض کردم که این هیئت را ما جزء کدامیک از قوای مملکت محسوب خواهیم داشت امروز هم آقای محمد هاشم میرزا شرحی در این خصوص اظهار کردند این مسئله را بنده شخصاً خیلی اهمیت میدهم برای اینکه يك نکته ای را ذکر کردند که اگر آقایان تأمل بفرمایند ملتفت میشوند که اگر این مطلب امروز معین نشود کارشان خیلی مشکل خواهد شد و آن این است که چه طور میتوانیم بگوئیم يك هیئتی که در مملکت اینکار به این بزرگی را در دست دارند مسئول کسی نخواهند بود میفرمایند مسئول مجلس خواهند بود چه طور مسئول مجلس خواهند بود ما که این را يك وزارت خانه نمی شناسیم تا اینکه رئیس کل دیوان محاسبات سمت يك وزیر مسئولی بتواند در مجلس طرف استیضاح و سؤال واقع شود پس اگر يك وقتی در خود دیوان محاسبات يك اتفاقی بیفتد و سوء رفتاری بشود که مجلس لازم بداند که سؤال یا استیضاح نماید از کی خواهد کرد اینجا مکرر صحبت از وزیر مالیه میشود که مثلاً باید اعضاء دیوان محاسبات در حضور او قسم بخورند فوراً صدا بلند می شود یا اینکه باید وزیر مالیه در عزل آنها نظری داشته باشد فوراً ضدیت میکنیم بنده میخواهم بدانم وزیر مالیه آیا مسئول مالیه مملکت در مقابل مجلس هست یا نیست مسلم است که تا آن ساعتی که وزیر بمسند وزارت نشسته است مسئول است و شما او را خواهید آورد و از او استیضاح و سؤال خواهید کرد و ورقه آبی را برای او خواهید کشید پس وقتی که وزیر مالیه مسئول مجلس است باید نظرش احاطه داشته باشد بتمام ادارات راجع بامور مالیه بنده عرض نمیکنم که دیوان محاسبات هم یکی از شعب ورشته های وزارت مالیه شود بلکه عرض میکنم همانطور که در سایر ممالک این اداره را تأسیس کرده اند شما هم همانطور تأسیس کنید در فرانسه دیوان محاسبات آنرا نظر بیندازید به بینید اولش چه بوده است و حالا چه شده است مجلس شورای ملی اول فرانسه از آنجائی که دولت را از خودشان مجزا میدانستند و میخواستند در امورات او تفتیش کنند گفتند يك کمیسیونی برای تفتیش باید معین کرد که تفتیش نماید و کار امروز دیوان محاسبات را آن کمیسیون میکرده است بعد از مدتی برخوردارند بيك نکاتی و آن این بود که دیدند اینکار دست ویای دولت را می بندد و نمی تواند کار بکنند بعد از آن بترتیبی يك دیوان محاسباتی برپا کردند و تا سنه (۱۸۳۰) اعضاء دیوان محاسبات را خود مجلس انتخاب میکرده است بعد از آن روز باز ملتفت شدند که اینکار باز تولید يك زحمتی

برای قوه مجریه خواهد کرد این بود که آنرا تفکیک کردند و فرمان پادشاه قرار دادند و خود این ترتیب بما میگوید که دیوان محاسبات در مملکت يك توه است که نه در تحت نفوذ قوه مقننه است و نه در تحت نفوذ مجریه است ولی در تحت نظر قوه مجریه است چرا برای اینکه برداشته اند نوشته اند که اعضاء دیوان محاسبات را میتوانند عزل کنند ولی مدعی العموم را نمیتوانند عزل کنند پس این بگرفته است که منسوب است بوزارت مالیه و در مجلس شورای ملی از وزیر مالیه استیضاح خواهند کرد و در اینصورت نباید دقت کنیم که چرا اینجا عزل موقتی اعضاء را بتصویب وزیر مالیه نوشته اند ما نباید اینقدر سوء ظن داشته باشیم آخر این قانون را ما برای این مملکت میگذاریم و بگوئیم چون اینجا اسم عزل برده شده است حتماً نباید در حضور وزیر مالیه و راجع به او باشد بنده عرض میکنم که کلیه این مسائل يك قانونی خواهد داشت و اگر ما آن قوانین را میداشتیم و آن قوانین را وضع میکردیم امروز بعضی اشکالات بر نمی خوردیم ما باید بدانیم که بیشتر کارمان قانون وضع کردن خواهد بود و فعلاً هیچ نداریم کدام قانون جزا را داریم کدام قانون سیاست را داریم و این قانون را برای این مملکت وضع میکنیم و این مملکت هم وزیر دارد هم وکیل و بنده که بکنفر از کلاه این مملکت هستم و بسکمال دیگر اگر يك خلافی از اعضاء دیوان محاسبات دیدم ببیند بگویند که کدام يك از وزراء را بخواهم و از او سؤال یا استیضاح کنم که چرا چنین شده است پس بنده عرض میکنم که دیوان محاسبات يك هیئت ملی است و باید در تحت نظر وزیر مالیه باشد و ما نباید وحشت بکنیم از اینکه در يك ماده این قانون بنویسیم که وزیر در عزل اعضاء آن نظری داشته باشد یا این اعضاء در حضور وزیر مالیه قسم بخورند.

رئیس - مذاکره در این خصوص کافی است حالا يك پیشنهادی آقای کاشف کرده بودند که قسمت اخیر این ماده حذف شود و باید در آن رأی بگیریم آقایانی هم که نطقهای مفصلی دارند باید تشریف بیاورند بکرسی نطق.

پیشنهاد آقای کاشف مجدداً قرائت شد.

فهم المالك - آقای کاشف از اظهاری که کردند معلوم میشود که خیال کرده اند که در موقع غیبت مجلس شورای ملی وزیر مالیه تمام اعضاء دیوان محاسبات را عزل و اخراج خواهند کرد که میفرمایند این اختیاری که بوزیر مالیه داده شده است کار را مشکل خواهد کرد ولی این ملاحظه را فرمودند که اگر فرضاً يك نفر از اعضاء در غیاب مجلس تقصیری یا خیانتی از او صادر شد او را چه باید بکنند باید بگویند باش همین طور تا مجلس افتتاح شود والا اعضاء دیوان محاسبات تا از طرف مجلس رأی بانفصال آنها داده نشود مسلم است که منفصل نخواهند شد و این جمله که در این ماده نوشته شده است فقط برای این است که اگر يك عضوی از اعضاء دیوان محاسبات در ایام تعطیل مجلس يك خیانتی یا يك سوء رفتاری از او دیده شود تکلیف او چه خواهد بود این است که نوشته شده است که ابتداء در مجلس عمومی دیوان محاسبات مذاکره میشود اگر اکثریت رأی داده او عزل شود موقتاً از کار خارج خواهد شد تا اینکه

مجلس که افتتاح شد تکلیف او را معین نماید و در حقیقت این يك چاره ایست که اگر در غیاب مجلس يك همچو کاری شد این قسم عمل شود و گمان نمیکنم آنطوری که فرمودند بودن این جمله در این ماده ضرری داشته باشد.

کاشف - بنده پیشنهاد خودم را مسترد می دارم برای اینکه وقت مجلس شورای ملی را خیلی مقتنم می دانم از این که صرف این مذاکرات شود بجهت اینکه خیلی از آقایان هستند که مذاکراتی که در شور اول این قانون باید بشود در موقع رأی گرفتن اظهار میدارند در صورتی که هر کس ایرادی دارد در اساس يك ماده قانون یا پیشنهادی باید يك پیشنهادی کند که برود بکمیسیون و اینقدر وقت مجلس را تضییع نکنند.

حسینعلی خان - تضییع وقت مجلس آن است که مواد مهم از مجلس بگذرد مجدداً پیشنهاد آقای معز المملك قرائت شد.

رئیس - رأی می گیریم بر پیشنهاد آقای معز المملك که در واقع عین پیشنهاد کمیسیون است با جزئی اصلاح کسانی که موافقت با این پیشنهاد قیام نمایند [رد شد] اصلاحی نیز شاهزاده لسان الحکماء بعبارت ذیل پیشنهاد نمود قرائت شد - مسائل راجعه بتقصیر و سجاازات اعضاء دیوان محاسبات بتوسط رئیس کل یا مدعی العموم در مجلس عمومی دیوان محاسبات مذاکره و اخذ رأی شده و نتیجه را بمجلس شورای ملی تقدیم نمود و از مجلس کسب تکلیف نمایند.

رئیس - رأی می گیریم بر این پیشنهادی که آقای لسان الحکماء کرده اند کسانی که موافقت قیام نمایند (نیز رد شد) ثانیاً ماده بیستم راپورت کمیسیون قرائت شد.

رئیس - رأی می گیریم بماده ۲۰ بطریقی که کمیسیون پیشنهاد کرده است کسانی که با پیشنهاد کمیسیون موافقت قیام نمایند (اغلب قیام کردند و تصویب شد)

رئیس - بقیه این قانون می ماند برای جلسه آتی به دستور روز شنبه راپورت کمیسیون عدلیه در باب ماده الحاقیه قانون قبول و نکول پروات تجارتي و بقیه دستور امروز.

حاج آقا - چندین مرتبه از هیئت رئیسه بنده تقاضا کرده بودم که راپورت آن کمیسیونها بیکیه منعقد شده است برای بعضی کار های مهم بمجلس بیاید و هنوز راپورت نداده مثل کمیسیون رسیدگی باسناد قروض و يك پیشنهادی هم شده بود از طرف جمعی از نمایندگان که بنده هم جزء آنها بودم که هیئت وزراء تشریف بیاورند برای مذاکره بعضی مطالب اساسی و نمی دانم آقای رئیس اطلاع ندادند یا اینکه اطلاع نداده اند و نیامدند در هر صورت اگر اطلاع داده اند همان کسانی که امضاء کرده اند استدعا و درخواست میکنند که اطلاع بدهند که در جلسه آتی هیئت وزراء تشریف بیاورند و در خصوص آن مطالب مذاکره شود.

(مجلس نیم ساعت از شب گذشته ختم شد)